

รูปแบบและกระบวนการสร้างจิตสาธารณะเพื่อการจัดการท่องเที่ยวของ แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน

เมษิกฤษณา รักษาโฉม^{1/} / นัชชา ทากุดเรือ^{2/} / ปริวุฒิ ภิญโญสินวัฒน์³

¹ อาจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{2,3} นักวิจัยประจำสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อีเมล: kritsanachom@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบและกระบวนการสร้างจิตสาธารณะเพื่อการจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน” มีวัตถุประสงค์การศึกษา 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะของนักท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) เพื่อศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรม และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะของนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน กล่าวคือ ศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สำหรับการศึกษาเชิงปริมาณเป็นการเก็บแบบสำรวจจากพระสังฆาธิการ และพระสงฆ์ที่รับผิดชอบการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะจำนวน 400 รูป ขณะที่การศึกษาเชิงคุณภาพมุ่งเน้นการสัมภาษณ์จากพระสังฆาธิการ พระสงฆ์นักวิชาการ วัฒนธรรมจังหวัด ตลอดจนตัวแทนจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาที่ปฏิบัติหน้าที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 30 รูป/คน เพื่อศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ตลอดจนแนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพุทธในการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะของนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ผลการศึกษาพบว่า ประการที่ 1 รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะของนักท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะโดยเครือข่ายภาคเอกชน 2) รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะโดยการดำเนินการของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม และ 3) รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะเชิงอาสาสมัคร ประการที่ 2 องค์ประกอบและกระบวนการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2560

ประกอบด้วย 1) การพัฒนาสถานที่ 2) เครือข่ายการทำงาน และ 3) กิจกรรมการท่องเที่ยว และ 4) วิสัยทัศน์ของผู้นำ ประการที่ 3 แนวทางการพัฒนากิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธในการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะของนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ การยกระดับกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น การพัฒนากระบวนการสื่อสารสาธารณะ และการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวระดับชุมชน

คำสำคัญ

การท่องเที่ยวเชิงพุทธ การสร้างจิตสำนึกสาธารณะ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2560

The Model and Process of Making Public Consciousness for Sustainable Buddhist Tourism Management

Maechee Kritsana Raksachom¹ / Natcha Takudrua² / Pariwut Pinyosinwat³

¹Lecturer of Graduate School of Mahachulalongkornrajavidyalaya University

^{2,3}Researchers of Buddhist Research Institute of Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: kritsanachom@hotmail.com

Abstract

This study of “The Model and Process of Making Public Consciousness for Sustainable Buddhist Tourism Management” aimed to: 1) to explore the patterns and processes of Buddhist tourism management in the Northeast to instill public consciousness among tourists, 2) to investigate the components in the processes of developing public consciousness through tourism activities related to Buddhism and culture, and 3) to propose measures for Buddhist tourism management to promote public consciousness among tourists in a sustainable manner. The research used both quantitative and qualitative research methodologies. In terms of quantitative research, four hundred questionnaires were given to the ecclesiastical monks and the monks responsible for Buddhist and cultural tourism management in the Northeast to obtain information regarding the components in the processes of developing public consciousness. In terms of qualitative research, the ecclesiastical monks, academic monks, provincial cultural authorities and representatives from the Ministry of Tourism and Sports working in the northeastern area totaled 30 and were interviewed to obtain information concerning the patterns and the processes of Buddhist tourism management including the sustainable development of public consciousness through tourism activities related to Buddhism among tourists.

The following three aspects were found: First, there were three patterns and processes of Buddhist tourism management to promote public consciousness among tourists in the Northeast: 1) those organized by the private sector, 2) those organized

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2560

by operators of Buddhist and cultural tourist attractions and 3) those organized by volunteers. Second, there were four components in the processes of developing public consciousness through activities related to Buddhism and culture: 1) development of location, 2) working network, 3) tourist activities, 4) leaders' vision and 5) promoted public consciousness value by Buddhist tourism activities. And third, the measures for developing activities that raise awareness of public consciousness were the promotion of activities concerning local tradition, the development of public communication media and the development of a community tourism network.

Keywords

Making Public Consciousness, Buddhist Tourism, Patterns and the processes of Buddhist tourism management

บทนำ

ด้วยเหตุที่รัฐบาลไทยได้กำหนดให้การท่องเที่ยวถือเป็นวาระแห่งชาติ (National Agenda) โดย คณะรัฐมนตรี ได้มีมติเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2552 เพื่อให้ทุกฝ่ายใช้รูปแบบในการช่วยกันผลักดันให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นฐานเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศกลับฟื้นตัวได้ในเวลาอันรวดเร็วที่สุด ด้วยเหตุผลดังกล่าว กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬาจึงได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ทวิภาคและมาตรการกระตุ้นการท่องเที่ยวในระยะเวลา 4 ปีระหว่าง พ.ศ.2555-2559 โดยเน้นที่ประเภทแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ประเภทโบราณสถานโบราณวัตถุ และประเพณีวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้วางกรอบยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยเติบโตอย่างยั่งยืนโดยเน้นตลาดนักท่องเที่ยวคุณภาพ รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวภายในประเทศที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการสร้างสรรค์ประโยชน์ ทั้งต่อสถาบันครอบครัวและต่อสังคมโดยรวม โดยมีแนวโน้มการพัฒนาท่องเที่ยวที่จะเป็นไปในลักษณะการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้มากขึ้น คือ นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มที่จะเดินทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากขึ้น ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ เห็นความสำคัญของขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีจุดเด่นพิเศษ (จุฑาภรณ์ หินซุย, 2557)

การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในปัจจุบันนั้น ประเทศไทยถือว่าเป็นอีกหนึ่งจุดหมายทางการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่น ทั้งนี้รูปแบบและเหตุปัจจัยที่ส่งผลให้การท่องเที่ยวทางเลือกลักษณะนี้มีความโดดเด่นขึ้นมาอย่างชัดเจนก็คือ นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาเรียนรู้ รวมทั้งร่วมปฏิบัติศาสนกิจในทางศาสนา หรือการเดินทางเพื่อการแสวงบุญของศาสนิกชนต่างๆ ได้ด้วย การศึกษาของพระมหาสุทิตย์ อาภากร (2556) ได้อธิบายการท่องเที่ยวลักษณะดังกล่าวว่าเป็นการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตและจิตใจของผู้เดินทาง นอกจากนี้ รูปแบบและกระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร ที่มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธนั้นมี 4 แนวทาง คือ

1) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เน้นการเที่ยวชมสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และการเที่ยวชมบริเวณวัด ที่อาศัยความงดงามทางด้านศิลปกรรม ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ความเป็นเอกลักษณ์และความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยในการดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว

2) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวพุทธ ซึ่งเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นลักษณะของการไหว้พระ การท่องเที่ยวตามเทศกาลและวันสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีของไทย และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องกับศิลปกรรมที่มีอยู่ภายในวัด ที่อาศัยความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี ความต่อเนื่องของการสืบสานประเพณี ความเป็นมาของประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเป็นเครื่องดึงดูดใจในการเที่ยวชม

3) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาความรู้ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวของผู้ที่สนใจในลักษณะของการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ของบุคคล และสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม เช่น พุทธศิลป์ สถาปัตยกรรม เป็นต้น ที่อาศัยประวัติศาสตร์ ความเป็นเอกลักษณ์ องค์ความรู้ และกระบวนการสร้างสรรค์ที่อยู่ภายในวัดหรือศิลปกรรมนั้นๆ เป็นเครื่องดึงดูดใจ

4) รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวและการศึกษาเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในเชิงลึก โดยเป็นการศึกษาถึงหลักพุทธธรรม การปฏิบัติสมาธิวิปัสสนา การไหว้พระ สวดมนต์ เป็นต้น ที่อาศัยความสนใจเฉพาะของนักท่องเที่ยวในด้านพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของชาวพุทธ เป็นเครื่องดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว ในปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งให้ความสนใจต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธและการเรียนรู้ที่เป็นการเดินทางเพื่อการศึกษาและแสวงหาคำถามทางด้านคุณธรรม/จริยธรรม และคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม อันนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติในแนวทางที่ถูกต้อง ทั้งแก่เพื่อนมนุษย์และต่อสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่ก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลต่อกันและกัน กอปรในช่วงที่ผ่านมา มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในลักษณะต่างๆ เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด การไหว้พระประจำวันเกิดปีเกิด การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยเน้นการฝึกสมาธิทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น เพื่อส่งเสริมให้ผู้สนใจได้เรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และพุทธศาสนาอันจะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวแนวดังกล่าว ได้รับความสนใจและการตอบรับจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี (แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม และคณะ, 2556) อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงการขยายตัวของการท่องเที่ยวในประเทศ ทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวมีความเสื่อมโทรมลง ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบตามมา ทั้งผลกระทบทางกายภาพ เช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น ปัญหาค่าครองชีพ เพศพาณิชย์ ฯลฯ ซึ่งเป็นปัญหาที่มิให้เห็นในแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศ และได้ส่งผลกระทบถึงวัด โดยเฉพาะวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว อันได้แก่ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมภายในวัด และการละเลยด้านการให้คุณค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรมที่มีค่าอยู่ในตัวเองของแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนการสร้างความจิตสำนึกเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีค่าในการท่องเที่ยววัด อนึ่ง วัดที่เป็นสถานที่ศึกษาเรียนรู้และเป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น จะมีรูปแบบหรือมีความสัมพันธ์กับ “เส้นทางบุญ” คือ การเดินทางเพื่อไปไหว้พระสวดมนต์ ถวายผ้าป่า ถวายเป็นพุทธศาสนิกชน กับการศึกษาปฏิบัติใน “เส้นทางธรรม” คือ การเรียนรู้ด้านการปฏิบัติธรรมตามพระเกจิอาจารย์สายวัดป่า เช่น วัดป่าณานาชาติ ที่จังหวัดอุบลราชธานี วัดหนองหมากเป้ง ที่จังหวัดหนองคาย เป็นต้น ซึ่งแนวทางดังกล่าวสามารถนำไปสู่การพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการเรียนรู้ การพัฒนาการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์โบราณวัตถุ โบราณสถานอันเป็นสมบัติของชาติได้ และถ้าหากวัดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้มีการดำเนินการในลักษณะของการเสริมสร้างคุณค่าของการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพในการจัดการและการส่งเสริมให้ประชาชน ชุมชน และ

ผู้ประกอบการท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดเข้าด้วยกัน กันนั้นจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาเรียนรู้ของผู้ที่สนใจและนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมที่มีความเหมาะสมกับการเรียนรู้ในทางพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมของชาติอันจะเป็นการพัฒนาจิตใจและปัญญาสืบต่อไป (แม่ชีกฤษณา รักษาโณม และคณะ, 2556) การท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาจะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ พระพุทธศาสนาจะเป็นส่วนสำคัญในการหล่อหลอมขัดเกลาพัฒนาจิตใจ นักท่องเที่ยวและชุมชนพร้อมทั้งวัดเป็นกลุ่มที่มีพลังสามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นได้โดยมีจิตสำนึกเป็นตัวชี้วัดความเข้มแข็งของสังคมอันจะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนสอดคล้องกับปรัชญาของแผนพัฒนาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 โดยมุ่งเน้น “ให้ประชาชนจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เพียงพอต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแล รักษาและใช้ประโยชน์ การปรับกระบวนการทัศนการพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศไปสู่การเป็นเศรษฐกิจและสังคมคาร์บอนต่ำ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศและภัยพิบัติทางธรรมชาติสร้างภูมิคุ้มกันด้านการค้าจากเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมและเพิ่มบทบาทของไทยในเวทีประชาคมโลกเพื่อให้สังคมมีภูมิคุ้มกัน สามารถสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและยกระดับคุณภาพชีวิตให้คนในสังคมไทย” การมีจิตสำนึกจะเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวให้ยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะของนักท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. ศึกษาองค์ประกอบและกระบวนการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและวัฒนธรรม
3. เสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะของนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2560

วิธีดำเนินการวิจัย

วิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงผสมผสาน ผู้วิจัยจึงมีแนวทางในการดำเนินการวิจัยออกไปหลายส่วน โดยมีการใช้การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เพื่อศึกษาเอกสาร ข้อถกเถียงและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน ขณะที่การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มุ่งเน้นการสำรวจความคิดเห็นและความคาดหวังของพระสงฆ์ที่มีต่อแนวทางการสร้างกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับจิตสำนึกสาธารณะ ท้ายที่สุดคือการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งเน้นการศึกษามุมมอง ทั้งในมิติการท่องเที่ยว และการพัฒนารูปแบบแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ว่าควรมีบทบาทและแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาให้ดียิ่งขึ้นได้อย่างไร เพื่อให้ได้ผลสรุปแนวทางในการพัฒนานโยบายในอนาคตต่อไป โดยผู้วิจัยได้แบ่งกระบวนการและขั้นตอนแยกย่อยตามวิธีการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การวิจัยเชิงเอกสาร เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการเอกสารทางวิชาการ ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ รูปแบบการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม การจัดการการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ข้อมูลชนิดอื่นผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลสิ่งพิมพ์ นิตยสารต่างๆ ข้อมูลจากฐานข้อมูลออนไลน์ในเว็บไซต์อย่างเป็นทางการของสโมสร ที่มีการเผยแพร่อย่างเปิดเผยซึ่งถือว่าเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาขั้นนี้เป็นอย่างมาก สำหรับการค้นคว้าจากฐานข้อมูลในเว็บไซต์ผู้วิจัยพบว่าข้อมูลจากเว็บไซต์ถือเป็นการเปิดช่องทางและขอบเขตในการทำควาเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคมผ่านมุมมองของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยได้ดีขึ้น

2. การวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการศึกษาโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษาความคิดเห็นต่อแนวทางและความคาดหวังของพระสงฆ์มาฆิการ และพระสงฆ์ทั่วไปต่อรูปแบบและกระบวนการสร้างจิตสำนึกสาธารณะเพื่อการจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน โดยมีวิธีการคัดเลือก 1) การสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยจำแนกประชากรออกเป็นชั้นภูมิ(stratum) ตามลักษณะของภูมิภาค 4 ภูมิภาค ประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่ครอบคลุมประชากรพระสงฆ์ และสามารถเป็นตัวแทนได้ในระดับประเทศ 2) การกำหนดหน่วยการสุ่มเป็นระดับจังหวัดและให้ความน่าจะเป็นในการถูกเลือกตามจำนวนประชากรพระสงฆ์ที่มีในแต่ละจังหวัด (Probability proportional to size : PPS) โดยกำหนดพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3) การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากประชากรคณะสงฆ์ตามจังหวัดที่ได้จากการสุ่มข้างต้น โดยสูตรของ Yamane และกำหนดให้มีความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 รูป โดยแบ่งสัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนประชากรพระสงฆ์ที่มีในแต่ละจังหวัด

3. การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการศึกษาข้อมูลโดยการสังเคราะห์รูปแบบทั้งที่อยู่ในรูปคำพูด (text) ข้อมูลข่าวสารอื่นๆ เช่น แถบบันทึกเสียง บันทึกการสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์กับผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญ 30 รูป/คน

ผลการวิจัย

บทความวิจัยชิ้นนี้นำเสนอผลการศึกษาทั้งสิ้นสองประการ ได้แก่

ประการที่หนึ่ง ผลการศึกษาด้านรูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะของนักท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะของนักท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแบ่งออกเป็น 3 แบบ

1. รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยเครือข่ายภาคเอกชน เน้นกระบวนการที่มุ่งเน้นการจัดการท่องเที่ยวโดยกิจกรรมอบรมให้ความรู้แนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) และส่งเสริมจิตอาสาเพื่อรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน โดยทั้งจากภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาสังคม CSR ในประเทศไทยแต่ละภาค แบ่งออก 4 เป็นประเด็น ได้แก่ หนึ่ง คือ ประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม และสุขภาพ สอง คือ ความเป็นอยู่และความปลอดภัยในการบริโภค สาม คือ การฟื้นฟูธรรมชาติการเกษตรและแหล่งท่องเที่ยว สี่ คือ ประเด็นเชิงนิเวศ ประวัติศาสตร์ ได้แก่ 1) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวัฒนธรรมท้องถิ่นสิ่งแวดล้อม จังหวัดหนองคาย 2) การพัฒนาประชาชนให้ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งในจังหวัดนครพนมได้สร้างสรรค์ “โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น” 3) เครือข่ายภาคเอกชนและภาคประชาสังคมของจังหวัดมุกดาหาร กิจกรรมและกระบวนการท่องเที่ยวเชิงการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น 4) จังหวัดร้อยเอ็ดได้เกิด “โครงการท่องเที่ยวทุ่งกุลารั กินปลาเผา เล่าตำนานอาณาจักรเจนละ” 5) จังหวัดอุบลราชธานี “โครงการยลอุบลชมวัฒนธรรมไปได้ชีวิต” 6) จังหวัดหนองบัวลำภู “โครงการเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูหินลาดขอฟ้า” 7) จังหวัดอำนาจเจริญ เน้นการท่องเที่ยวควบคู่กับการสร้างสังคมที่เข้มแข็ง และ 8) จังหวัดนครราชสีมา จากเครือข่ายความร่วมมือของกลุ่มคนทำงานเพื่อสังคมโคราชได้พัฒนาต่อยอดแนวความคิดจากโครงการ CSR Campus เพื่อสร้างจิตสำนึกในความเป็นอาสาสมัคร

2. รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยวัดด้วยกิจกรรมการนั่งสมาธิ เดินจงกรม และปฏิบัติธรรม พบว่า ส่วนใหญ่กิจกรรมที่สำคัญจะมุ่งเน้นที่การเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะจากภายในจิตใจ โดยจากการศึกษาพบว่ากิจกรรมที่สำคัญประกอบด้วยกิจกรรมการนั่งสมาธิ การเดินจงกรม การเจริญสติภาวนา การปฏิบัติธรรม นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงการจัดการท่องเที่ยวสายบุญ รูปแบบและการจัดการท่องเที่ยวโดยวัดที่ประกอบด้วยการนั่งสมาธิ การเดินจงกรม และปฏิบัติธรรม

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวน 10 วัด คือ ได้แก่ (1) วัดป่าหนองหลุบ จังหวัดขอนแก่น (2) วัดเนินพระเนาวนาราม จังหวัดหนองคาย (3) วัดป่าบ้านนาชาติ จังหวัดอุบลราชธานี (4) วัดเขาจันทร์งาม จังหวัดนครราชสีมา (5) วัดป่าบ้านสร้างขุ่ย จังหวัดสกลนคร (6) วัดไตรสิกขาทลามลตาราม จังหวัดสกลนคร (7) วัดป่าโสมพนัส จังหวัดสกลนคร (8) วัดคลองตาลอง นครราชสีมา (9) วัดพิชโสภาราม จังหวัดอุบลราชธานี และ (10) วัดป่าสาละวัน จังหวัดนครราชสีมา

3. รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวแบบอาสาสมัคร เป็นการท่องเที่ยวแบบ Volun-tourism เป็นการท่องเที่ยวเรียนรู้ชุมชน ที่ทั้งผู้ให้และผู้รับได้มี โอกาสเรียนรู้ แบ่งปันประสบการณ์ ซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดรอยยิ้มและมิตรภาพที่น่าจดจำ ขณะเดียวกันพัฒนาจิตใจ สติ ปัญญา และสอดแทรกกิจกรรมจิตอาสาเพื่อพัฒนาจิตใจให้เกิดความเสียสละ การทำเพื่อส่วนรวม และส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้รับความสุขจากการท่องเที่ยว และความสุขเกิดภายในจิตใจในการทำกิจกรรมอันเป็นประโยชน์กับสาธารณะ เช่น” โครงการท่องเที่ยวเรียนรู้ชุมชนวัดที่ทำกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอาสาสมัคร ได้แก่ วัดไตรมิตรนพคุณ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา วัดหนองพะลาน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา และวัดท่าพระเนา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ประการที่สอง ผลการศึกษาด้านองค์ประกอบและกระบวนการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและวัฒนธรรม

1. การพัฒนาสถานที่ พบว่า ความจำเป็นที่จะต้องกำหนดแนวทางการพัฒนาสถานที่ให้มีความเป็นสัปปายะมากยิ่งขึ้น สถานที่เปรียบเสมือนปัจจัยที่แสดงถึงถึงลักษณะทางกายภาพ สภาพแวดล้อม ตลอดจนความปลอดภัยด้านทรัพย์สินของผู้เข้าร่วมการพัฒนากระบวนการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและวัฒนธรรม เช่น การเขียนป้ายชื่อวัดและป้ายบอกเส้นทางภายในวัด วัดที่สามารถเป็นต้นแบบต่อการพัฒนาสถานที่ให้เหมาะสมต่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ จากการศึกษาพบว่า วัดสิรินธรวราราม (ภูพร้าว) อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี วัดไตรมิตรนพคุณ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา วัดหนองพะลาน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา และวัดที่ได้รับการพัฒนาให้สามารถยกระดับพื้นที่การจัดกิจกรรมได้ เช่น วัดพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม และ วัดสิรินธรวราราม (ภูพร้าว) อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น

2. เครือข่ายการทำงานพัฒนา ถือเป็นความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยวจิตสำนึกสาธารณะ เครือข่ายภาครัฐ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา วัฒนธรรมจังหวัด ภาคีเครือข่ายภาควิชาการ เช่น มหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค มหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เครือข่ายทางสังคม ได้แก่ สำนักรับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สถาบันอาศรมศิลป์ สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น เป็นต้น การพัฒนากิจกรรมการ

ท่องเที่ยวที่ได้ยกระดับการทำงานร่วมกันในวัดหลายแห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อาทิ วัดมัสนิมมาวาส อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี วัดทิพย์รัตนมิตร (วัดป่าบ้านจิก) อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี วัดบ้านค้อ อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี วัดป่าโพนงอย อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร วัดไตรมิตรนพคุณ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา วัดหนองพะลาน อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น

3. กิจกรรมการท่องเที่ยว วัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหลายแห่งถือว่าได้พัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลาย โดยส่วนใหญ่ได้อาศัยวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อของท้องถิ่นในการส่งเสริมให้เกิดกระบวนการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและวัฒนธรรม อย่างเช่น วัดพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม วัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี วัดพระธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร วัดหินหมากเป้ง อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ศูนย์ปฏิบัติธรรมพรหมวิชญาณป่าดงใหญ่วังอ้อ อำเภอเชียงโน จังหวัดอุบลราชธานี และวัดโพธิ์ชัย อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย เป็นต้น

4. วิสัยทัศน์ของผู้นำ ผู้นำที่ดีควรยึดหลักการบริหารตามหลักพรหมวิหาร 4 กล่าวคือ 1) ต้องมีความเมตตา กล่าวคือในการบริหารงาน ให้ความสนใจการพัฒนางานร่วมกับพระสงฆ์ภายในวัด 2) มีความกรุณา กล่าวคือสนใจต่อความคืบหน้าของงาน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคจากการทำงานของคณะทำงานเพื่อให้ความช่วยเหลือในฐานะผู้นำ 3) มีความมุทิตา กล่าวคือ เปิดโอกาสให้คณะทำงานได้เสนอความคิดเห็น 4) มีความอุเบกขา กล่าวคือมีความสามารถที่จะรู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ บริบทความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อจะสามารถพัฒนาวัดและกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม วัดที่มีความโดดเด่นและเอกลักษณ์เฉพาะในด้านนี้คือวัดบ้านไร่ อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา วัดป่าแสงอรุณ อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น วัดหนองป่าพง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น

สรุปผลการวิจัย

รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะของนักท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มี 3 รูปแบบด้วยกัน ได้แก่ 1) รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยเครือข่ายภาคเอกชน มุ่งเน้นการจัดการท่องเที่ยวโดยกิจกรรมอบรมให้ความรู้ ความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR) และส่งเสริมจิตอาสา มีทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม และสุขภาพ ความเป็นอยู่ และความปลอดภัยในการบริโภค การฟื้นฟูธรรมชาติการเกษตรและแหล่งท่องเที่ยว และเชิงนิเวศประวัติศาสตร์ ซึ่งมีปรากฏในวัดในจังหวัดหนองคาย นครพนม มุกดาหาร ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ และนครราชสีมา 2) รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยวัดโดยการจัดกิจกรรมนั่งสมาธิ เติมน้ำมัน การเจริญสติภาวนา และการปฏิบัติธรรม ส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่การ

เสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะจากภายในจิตใจ นอกจากนี้ยังรวมถึงการจัดการท่องเที่ยวสายบุญ ปรากฏชัดเจนในจังหวัดขอนแก่น หนองคาย อุบลราชธานี นครราชสีมา สกลนคร 3) รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวแบบอาสาสมัคร เป็นการท่องเที่ยวแบบ Voluntourism ที่ทั้งผู้ให้และผู้รับได้มีโอกาสเรียนรู้ แบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ร่วมพัฒนาจิตใจ สติ ปัญญา และสอดแทรกกิจกรรมจิตอาสา ปรากฏชัดเจนจังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดขอนแก่น

องค์ประกอบและกระบวนการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา และวัฒนธรรม มีดังนี้ 1) มีการพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความเป็นสัปปายะ มีความปลอดภัย และมีภูมิทัศน์สนับสนุนการพัฒนาจิตใจ 2) มีการเชื่อมโยงเครือข่ายการทำงานพัฒนาทั้งเครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายภาควิชาการ เครือข่ายทางสังคม 3) มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายผ่านวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อท้องถิ่นบนฐานพระพุทธศาสนา 4) มีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ยึดหลักการบริหารตามหลักพุทธธรรมมีพรหมวิหาร 4 เป็นต้น

ส่วนข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะของนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น มีดังนี้ 1) ควรมีการจัดการความรู้และการถ่ายทอดกระบวนการเกี่ยวกับกิจกรรมที่สามารถส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะให้กับชุมชนและสังคม 2) สร้างความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อถ่ายทอดกิจกรรมการเรียนรู้จิตสำนึกสาธารณะสู่เยาวชนได้ดียิ่งขึ้น 3) ส่งเสริมการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมอย่างยั่งยืนในเครือข่ายกลุ่มผู้สูงอายุ 4) จัดให้มีการศึกษาสมรรถนะของเครือข่ายชุมชน เครือข่ายสตรีและเครือข่ายผู้สูงอายุที่สนับสนุนกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ

อภิปรายผลการวิจัย

บทความวิจัยชิ้นนี้สนใจศึกษารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะของนักท่องเที่ยวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งองค์ประกอบและกระบวนการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถเสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะของนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ โดยจากการศึกษาจะเห็นว่า ประการหนึ่ง ปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธของวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรูปแบบการส่งเสริมจิตสำนึกผ่านการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อมุ่งเน้นการจัดการท่องเที่ยวโดยกิจกรรมอบรมให้ความรู้แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ผิดชอบต่อสังคม (CSR) และส่งเสริมจิตอาสาเพื่อรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน ผ่านการเข้ามาทำกิจกรรมภายในวัดเพื่อยกระดับจิตสำนึกของบุคลากรในหน่วยงานอย่างยั่งยืน รวมทั้งยังมีรูปแบบที่มุ่งเน้นกระบวนการจัดการท่องเที่ยวแบบอาสาสมัคร เป็นการ

ท่องเที่ยวแบบ Voluntourism เป็นการท่องเที่ยวเรียนรู้สู่ชุมชน ที่ทั้งผู้ให้และผู้รับได้มีโอกาสเรียนรู้ แบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดรอยยิ้มและมิตรภาพที่น่าจดจำ ขณะเดียวกันได้พัฒนาจิตใจ สติ ปัญญา และสอดแทรกกิจกรรมจิตอาสาเพื่อพัฒนาจิตใจให้เกิดความเสียสละ การทำเพื่อส่วนรวม และส่งผลให้นักท่องเที่ยวได้รับความสุขจากการท่องเที่ยว และความสุขเกิดภายในจิตใจในการทำกิจกรรมอันเป็นประโยชน์กับสาธารณะ ประการต่อมาสำหรับองค์ประกอบและกระบวนการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาและวัฒนธรรม มีด้วยกันสามมิติที่สำคัญกล่าวคือการพัฒนาสถานที่เครือข่ายการทำงานพัฒนามิจกรรมการท่องเที่ยวและวิถีทัศน์ของผู้นำ และท้ายที่สุดคือแนวทางการพัฒนามิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในการเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะของนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีความจำเป็นที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธ จะต้องสร้างความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานราชการระดับโรงเรียน ตลอดจนภาคเอกชนในพื้นที่ ในการพัฒนามิจกรรมที่ต่อเนื่องในการดำเนินการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะให้เกิดผ่านการเข้ามาเรียนรู้กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาภายในวัดให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ องค์ประกอบที่สำคัญคือวัดต้องมีความพร้อมด้านการอำนวยความสะดวก และการส่งเสริมกิจกรรมที่สามารถยกระดับการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้นเช่นกัน

จะเห็นได้ว่าหากพิจารณาจากงานของ Jim Butcher and Peter Smith (2010) ที่ชื่อว่า “‘Making a Difference’: Volunteer Tourism and Development” ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการท่องเที่ยวทางเลือก โดยเฉพาะการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาช่วยเหลือผู้อื่นหรือที่เรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงอาสาสมัคร มีเป้าหมายเพื่อยกระดับจิตสำนึกในการให้ความช่วยเหลือผู้คน ซึ่งสอดคล้องและกำลังได้รับความนิยมในสังคมที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างยั่งยืน โดยไม่ได้พิจารณาแต่การเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น ดังนั้นการท่องเที่ยวทางเลือกลักษณะนี้จึงเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ไปช่วยผลักดันการพัฒนาสังคมให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับความพยายามผลักดันการสร้างจิตสาธารณะเพื่อการจัดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งหากหน่วยงานภาครัฐสามารถสร้างรูปแบบต้นแบบให้กับภาคประชาชน เห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะและการพัฒนาสังคม ผ่านการเข้ามาเรียนรู้แนวทางการและกระบวนการดำเนินกิจกรรมจากการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาได้ ก็จะสร้างผลประโยชน์ให้กับการพัฒนาการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน เพราะสามารถพัฒนาได้ทั้งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการคำนึงสังคมภาพรวมได้ด้วย

นอกจากนั้น ข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธในการวิจัยครั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของจุฑาทิพย์ หินชู (2557, 51-52) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยผลการวิจัยพบว่า แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธควรสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงพุทธระหว่างหน่วยงานภาครัฐ บ้าน วัด โรงเรียน เพื่อร่วมกันส่งเสริมกิจกรรมในทุกวันสำคัญทางพุทธศาสนา ระดมทรัพยากร

วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2560

ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดร้อยเอ็ด พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เส้นทางคมนาคมการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ให้สามารถสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ รวมถึงการประชาสัมพันธ์ให้คนทั่วไปได้รู้จักมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1. แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ควรมีการจัดการความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมที่สามารถส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะให้กับชุมชนและสังคมได้ เพื่อให้ในอนาคตสามารถถ่ายทอดกระบวนการดำเนินงานดังกล่าวออกไปสู่การสร้างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะต่อไปได้
2. แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ควรสร้างความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้กิจกรรมการเรียนรู้จิตสำนึกสาธารณะสู่เยาวชนได้ดียิ่งขึ้น
3. แหล่งท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ควรส่งเสริมการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมอย่างยั่งยืนในเครือข่ายกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีเวลาในการออกมาทำกิจกรรมพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะให้กับชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี
4. ควรจัดให้มีการศึกษาเครือข่ายชุมชน เครือข่ายสตรีและเครือข่ายผู้สูงอายุ ที่ทำกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือวันสำคัญของจังหวัดท้องถิ่นร่วมกันอย่างมีจิตสาธารณะว่าจะสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าไปร่วมการเรียนรู้เพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับการดำเนินของกลุ่มดังกล่าวได้อย่างไร

เอกสารอ้างอิง

จุฑาภรณ์ หินซุย .(2557) แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธ กรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ชลวิทย์ เจียรจิตต์.(2556). พุทธเศรษฐศาสตร์เพื่อการพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ: โครงการเริ่มสร้างสุข
ภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ณัฐธีร์ ศรีดี และคณะ. (2556). รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคกลาง : กระบวนการจัดการพุทธศิลป์ถิ่นสยามเพื่อความงามของจิตใจและปัญญา. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร และคณะ. (2556). การพัฒนารูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระใบฎีกาเสน่ห์ ญาณเมธี และคณะ. (2556). รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคเหนือ: กระบวนการเรียนรู้สู่การสร้างสรรค์เชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสรวิชัย อภิปัญญา และคณะ.(2556) . รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคใต้: การสื่อสารคุณค่าและการพัฒนาเชิงบูรณาการ. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม และคณะ. (2556) .รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ:กระบวนการเปลี่ยนแปลง“เส้นทางบุญ”สู่“เส้นทางธรรม”. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.